ROMAN WITOLD INGARDEN (1893–1970)

Fenomenolog ze szkoły Edmunda Husserla

Edycję naukową materiałów źródłowych opracowali
KRZYSZTOF INGARDEN, RADOSŁAW KULINIAK,
MARIUSZ PANDURA

Kęty 2023
WYDAWNICTWO
MAREK DEREWIECKI

Roman Witold Ingarden (1893–1970). Fenomenolog ze szkoły Edmunda Husserla

© 2023 by Krzysztof Ingarden and the heirs of R.W. Ingarden for the texts and photographs
© 2023 by Radosław Kuliniak and Mariusz Pandura for the introduction
© by Polska Agencja Prasowa for the photographs on the book cover and on page 5

The license for this edition belongs to the Wydawnictwo Marek Derewiecki.
All rights reserved

Wydanie pierwsze

Recenzenci: prof. dr hab. Adam Grzeliński
dr hab. prof. UJD Ryszard Wiszniewski

Redaktorzy edycji naukowej: Krzysztof Ingarden (Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Wydział Architektury i Sztuk Pięknych; ORCID: 0000-0001-6330-654X), Radosław Kuliniak (Uniwersytet Wrocławski. Wydział Nauk Społecznych; ORCID: 0000-0002-0090-6609), Mariusz Pandura (Uniwersytet Wrocławski. Wydział Nauk Społecznych; ORCID: 0000-0001-5875-2705)

Redakcja naukowa i literacka: Maria Urbańska-Bożek (ORCID: 0000-0003-0016-602X)
Korekta: Teresa Dziemińska
Skład tekstu, opracowanie graficzne i projekt obwoluty: Łukasz Derewiecki

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Publikacja powstała w ramach badań prowadzonych w Centrum Badawczym Ingarden przy Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego.

Zdjęcia na obwolucie oraz na stronie 5 pochodzą z zasobów PAP (Warszawa).

ISBN 978-83-66941-65-6

WYDAWNICTWO MAREK DEREWIECKI
ul. Szkotnia 29a, 32-650 Kęty
tel./fax (33) 8454149, 603931607
e-mail: wydawnictwo@derewiecki.pl
Księgarnia: www.derewiecki.pl
Dystrybucja: tel. 502637305

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie 7

I. LISTY

Listy Władysława Witwickiego do Romana Witolda Ingardena 15

II. TEKSTY

Roman Witold Ingarden, *Wspomnienia z Getyngi* 159

Roman Witold Ingarden, *Moi koledzy getyngeńczycy* 169

Roman Witold Ingarden, *Wypis w sprawie Aleksandra Koyré, Alexandra Pfändera i Jeana Héringa* 175

Roman Witold Ingarden, *Moje wspomnienie o Edmundzie Husserlu* 177

Roman Witold Ingarden, *Dzieje mojej „Kariery Uniwersyteckiej"* 205

Roman Witold Ingarden, *Referat habilitacyjny „O pytaniach esencjalnych" (Streszczenie – Autoreferat)* 220

Komentarz redakcji 224

Władysław Podlacha, *List Władysława Podlachy, Dziekana Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Jana Kazimierza, do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Lwów, 11 lutego 1931 roku, w sprawie wyboru Romana Witolda Ingardena na katedrę filozofii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie* 226

Roman Witold Ingarden, *Wykład inauguracyjny na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie „Niektóre kierunki współczesnej teorii poznania"* 234

Roman Witold Ingarden, *Wykłady, ćwiczenia i seminaria uniwersyteckie wg „Spisu wykładów", Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie* 246

Alfred Łaszowski, *Po zjeździe polskich filozofów. Rozmowa z profesorem Ingardenem* 249

Roman Witold Ingarden, *Dlaczego pisałem po niemiecku?* 251

Roman Witold Ingarden, *Do Sekretariatu Generalnego Polskiej Akademii Umiejętności na ręce Jaśnie Wielmożnego Pana Profesora Tadeusza Kowalskiego w Krakowie* 256

Roman Witold Ingarden, *Sprawozdanie z działalności w Uniwersytecie Jagiellońskim i wspomnienia z tego czasu* 259

II. Osobna adnotacja Romana Witolda Ingardena 266

Zygmunt Zawirski, *List nominacyjny dziekana Wydziału Humanistycznego prof. dra hab. Zygmunta Zawirskiego w sprawie zatrudnienia Ingardena na Uniwersytecie Jagiellońskim* 271

Roman Witold Ingarden, *Zajęcia profesora Romana Witolda Ingardena na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, Wydział Humanistyczny* 275

Roman Witold Ingarden, *List Romana Witolda Ingardena do Henryka Skolimowskiego z 6 listopada 1967 roku, wraz z Postscriptum z 14 listopada 1967 roku* 277

III. WSPOMNIENIA

Władysław Tatarkiewicz, *Roman Ingarden* 283

Izydora Dąmbska, *O poglądach filozoficznych Romana Ingardena (1893–1970)* 287

IV. KALENDARIUM

Kalendarium 297

V. FOTOGRAFIE

Fotografie 341

Abstract 509

Indeks nazwisk 511

© by Polska Agencja Prasowa

W 130. rocznicę urodzin Romana Witolda Ingardena

Był myślicielem, który nie lękał się zagadnień trudnych. Od czasów uniwersyteckich parał się ni mniej, ni więcej, tylko z samym zagadnieniem istnienia świata. Był jednym z wielu teoretyków poznania czynnych w naszej epoce i jednym z niewielu jej ontologów.

Był myślicielem, któremu żadne zagadnienie filozoficzne nie było obce. Pamiętamy go na zebraniach i dyskusjach: gotów był podjąć każde zagadnienie, reagował na każde twierdzenie.

Był myślicielem, który nie zadowalał się – jak to czyni wielu filozofów – zajęciem wobec zagadnienia ogólnej postawy, podaniem kierunku rozwiązania; chciał każde zagadnienie opracować, rozstrzygnąć w szczegółach. W dziele o istnieniu świata liczył się z 98 możliwymi rozwiązaniami, wszystkie analizował po kolei.

Władysław Tatarkiewicz, *Roman Ingarden*

WPROWADZENIE

W 2023 roku obchodzimy 130. rocznicę urodzin Romana Witolda Ingardena. Należał on do najwybitniejszych polskich filozofów w XIX i XX wieku. Był myślicielem, który obrał za cel uprawianie fenomenologii, jednego z wiodących kierunków w światowej filozofii. Zapisał się w niej złotymi zgłoskami, wydając trzy tomy *Sporu o istnienie świata*. Zaistniał też w dziejach literaturoznawstwa, pisząc przełomową pracę *Das literarische Kunstwerk*.

Ingarden dorastał w zaborze austriackim, w dwóch konkurujących ze sobą miastach – w Krakowie i we Lwowie, gdzie uczęszczał do szkół z pionu podstawowego i gimnazjalnego. W 1912 roku, po maturze i niecałym semestrze studiowania matematyki oraz filozofii we Lwowie, udał się do Getyngi, gdzie poznał Edmunda Husserla. Pojechał tam za namową Kazimierza Twardowskiego. W kręgi fenomenologiczne wprowadził go Aleksander Rosenblum. Dzięki niemu Ingarden poznał Adolfa Reinacha i nawiązał długoletnią przyjaźń z Edith Stein. Wszedł też w bliższy kontakt z Winthropem Pickardem Bellem, Theodorem Conradem, Fritzem Kaufmannem, Hansem Lippsem, Heinrichem Rickertem, Maksem Schelerem, Martinem Heideggerem i innymi fenomenologami. Władysław Tatarkiewicz napisał, że kontakt ten:

> Miał [dla Ingardena] podwójne znaczenie. Najważniejsze było, że znalazł dla swej filozofii punkt wyjścia, metodę, program. Nie potrzebował kopać fundamentów, wystarczyło je umacniać; mógł za to budować wielki gmach, a nie same mury, ale także ich uzbrojenie, wyposażenie we wszystko potrzebne[1].

[1] Zob. W. Tatarkiewicz, *Roman Ingarden*, w: *Fenomenologia Romana Ingardena*, „Studia Filozoficzne", wyd. specjalne, Warszawa 1972, s. 56.

W 1918 roku Ingarden we Fryburgu obronił doktorat. Przedstawił pracę *Intuition und Intellekt bei Henri Bergson.* Otrzymał na egzaminie: *magna cum laude.* Zyskał uznanie Husserla, zaliczając się odtąd do grona jego ulubionych uczniów. Jak pisał dalej Tatarkiewicz:

> Był [Ingarden] członkiem szkoły, ale nie zwykłym członkiem. Miał w niej szczególną pozycję. Był powiernikiem Husserla, choć ten w podstawowej sprawie z nim się nie godził. Po śmierci Mistrza stał się seniorem, pierwszą powagą szkoły[2].

W wolnej ojczyźnie Ingardena nie przyjęto zbyt dobrze. Przez wiele lat walczył o stopnie naukowe i posadę uniwersytecką, ucząc w gimnazjach lubelskich, warszawskich oraz toruńskich. Stanowisko profesorskie na Uniwersytecie Jana Kazimierza zyskał dopiero po odejściu w 1933 roku na emeryturę Mścisława Wartenberga. Pracował tam do wybuchu II wojny światowej. Po niej, bezpośrednio po ucieczce ze Lwowa przed wojskami radzieckimi, schronił się w Pieskowej Skale, a następnie podjął zajęcia dydaktyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Od samego początku spotkał się z nieprzychylnością władz komunistycznych. Musiał poddać się weryfikacji personalnej. Zaliczono go do grona „profesorów zagranicznych", choć wywodził się z Lwowskiego Uniwersytetu i był postacią powszechnie znaną i szanowaną w Krakowie. Inwigilowany wielokrotnie przez władze komunistyczne, został w 1950 roku odsunięty od zajęć i pozbawiony możliwości nauczania młodzieży akademickiej. W 1957 roku powrócił na Uniwersytet Jagielloński, gdzie zajął się reformą studiów filozoficznych. Skupił wokół siebie znaczne grono uczniów i sympatyków. Ingardenowi towarzyszyła w Krakowie Izydora Dąmbska, którą znał i z którą współpracował jeszcze we Lwowie. Stali razem na straży prawd i wartości, które swoim uczniom wpajał Twardowski. W 1963 roku Ingarden przeszedł w stan spoczynku. Miał wreszcie czas, aby odejść od spraw uczelnianych i oddać się uprawianej od lat przez siebie fenomenologii. W okresie tym notujemy wzmożoną aktywność konferencyjno-kongresową filozofa. Wyjeżdżał wielokrotnie do Włoch, Francji, Niemiec, Austrii i Wielkiej Brytanii. Odwiedził Stany Zjednoczone, gdzie serdecznie witany, wygłosił szereg wykładów. Otrzymał wiele wyróżnień o zasięgu międzynarodowym. Był między innymi

[2] Zob. tamże, s. 57.

beneficjentem nagród Jurzykowskiego i Herdera. Zmarł nagle w Krakowie 14 czerwca 1970 roku. Tatarkiewicz w liście do żony Nuny tuż po jego śmierci napisał:

> Zrobiło się bez Niego pusto, brak odczuwają nie tylko najbliżsi, uczniowie, przyjaciele, ale jeszcze szerszy krąg. Bardzo trudno o pociechę, chyba to jedno: że uniknął oczekiwania śmierci, które może jest od samej śmierci gorsze. I to, że odszedł w pełni sił, nie zaznawszy kalectw starości[3].

Pamiętając o 130. rocznicy urodzin Romana Witolda Ingardena, wybitnego i uznanego w świecie fenomenologii filozofa, chcemy przybliżyć dzieje jego życia i kariery naukowej.

W dziale pierwszym publikujemy nieznane listy Władysława Witwickiego, polskiego psychologa i tłumacza dzieł Platona, do Ingardena z okresu międzywojennego. Filozofowie znali się jeszcze z czasów lwowskich. Później po I wojnie światowej natknęli się na siebie na krakowskich Plantach. Serdeczna rozmowa dała początek korespondencji i wieloletniej przyjaźni. Witwicki był pierwszym konsultantem w sprawie habilitacji Ingardena. Filozof dedykował mu za udzielone wsparcie swoje dzieło. Poza tym Witwicki w listach do Ingardena jawi się jako przyszły ojciec chrzestny jego synów. Szkoda jedynie, że listy pisane przez Ingardena do Witwickiego zaginęły podczas II wojny światowej. Niemniej, zachowany materiał to cenny dokument ze względu na „doradztwo habilitacyjne" i ogromne wsparcie, jakiego Ingardenowi udzielał Witwicki.

Kolejny i najobszerniejszy dział publikacji stanowią teksty autobiograficzne Ingardena, tudzież innych autorów, ważne dla przebiegu jego kariery naukowej. Powstawały one w okresie międzywojennym oraz w trakcie i po II wojnie światowej. Prace te były już publikowane. Stało się to jednak przeszło dwadzieścia lat temu. Starania w tym względzie podjęli z sukcesem najstarszy syn filozofa Roman Stanisław Ingarden oraz Ryszard Jadczak i Jerzy Perzanowski. Obecnie odczytane i przepisane zostały na nowo z rękopisów oraz maszynopisów złożonych w Archiwum Rodzinnym Ingardena w Krakowie. Ich przypomnienie wydaje się być naszym

[3] Zob. List Władysława Tatarkiewicza do Marii Ingardenowej z Warszawy z 23 czerwca 1970 roku, s. 292, w: *Korespondencja Romana Witolda Ingardena z Władysławem Tatarkiewiczem*, Listy filozofów przeczytali, przepisali, wstępem i wprowadzeniem poprzedzili Radosław Kuliniak i Mariusz Pandura, Kęty 2021.

obowiązkiem. Niewielu z nas bowiem pamięta o życiu, karierze i światowych osiągnięciach naukowych filozofa. Poza tym te teksty są dziś trudno dostępne. Wyszły w „Dziadach", miesięczniku akademickim w Toruniu, „Przeglądzie Artystyczno-Literackim" w Toruniu, a także w „Kwartalniku Filozoficznym" w Krakowie i „Studiach Filozoficznych" w Warszawie. Po latach ich nakład dawno się wyczerpał. Warto je zatem na nowo przypomnieć w związku z obchodzoną w tym roku 130. rocznicą urodzin filozofa. Ingarden stworzył charakterystyczny zbiór artykułów autobiograficznych. Składają się na niego: *Wspomnienia z Getyngi* wraz z niepublikowanymi dotąd spisami *Moi koledzy getyngeńczycy* i *Notami poświęconymi Aleksandrowi Koyré*, *Aleksandrowi Pfänderowi i Jeanowi Heringowi*; *Dzieje mojej kariery uniwersyteckiej*; *Dlaczego pisałem po niemiecku?*; *Sprawozdanie z działalności na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz wspomnienia z tego czasu*, a także napisany i opublikowany po raz pierwszy po niemiecku w 1968 roku tekst pt. *Meine Erinnerungen an Edmund Husserl*. Trzynaście lat później ukazało się polskie tłumaczenie tego tekstu. Dokonali tego Stanisław Judycki i Zenon H. Mazurczak.

W tym miejscu dziękujemy Stanisławowi Judyckiemu za zgodę na przedruk tłumaczonego razem z Zenonem H. Mazurczakiem tekstu filozofa.

Za wyrażenie zgody na publikację wszystkich tekstów Ingardena dziękujemy bardzo serdecznie Profesorowi Krzysztofowi Ingardenowi, wnukowi filozofa. Dzięki jego wsparciu i pomocy niniejsza publikacja mogła powstać.

Jako uzupełnienie wskazanych tekstów Ingardena publikujemy odnalezione w Archiwum Rodzinnym Ingardena inne prace oraz dokumenty bezpośrednio związane z jego karierą naukową. Są to: *Wykład inauguracyjny Ingardena wygłoszony na Uniwersytecie Lwowskim*; *List dziekana Wydziału Humanistycznego Władysława Podlachy do Ministerstwa Oświaty i Wyznań Religijnych w sprawie nominacji Ingardena na profesora nadzwyczajnego na Uniwersytecie Lwowskim; Wywiad z Ingardenem przeprowadzony po Zjeździe Filozofów Polskich w Krakowie*. Publikujemy też: *List nominacyjny dziekana Wydziału Humanistycznego profesora doktora habilitowanego Zygmunta Zawirskiego w sprawie zatrudnienia Ingardena na Uniwersytecie Jagiellońskim*; *Odezwę Ingardena w sprawie rewindykacji zbiorów pozostawionych podczas II wojny światowej we Lwowie*; a także *List Ingardena do Henryka Skolimowskiego w sprawie współczesnych trendów filozoficznych*.

Poza tym uznaliśmy, że konieczne jest dla uzyskania pełnego wglądu do wspomnień filozofa, wzbogacenie ich o dodatkowe materiały, które